Hetzmann Róbert

A REGNUM MARIANUM-TEMPLOM TÖRTÉNETE

Magyar
Patrióták
Közössége
2017

Kiadta a Magyar Patrióták Közössége Budapesten, 2017-ben.

www.magyarpatriotak.hu

info@magyarpatriotak.hu

Postacím: 1222 Budapest, Komáromi út 13/B.

A 2014-ben alakult Magyar Patrióták Közössége egy pártoktól független, nemzeti és konzervatív értékrendű, főként fiatalok kezdeményezésére alakult egyesület. Legfőbb célunk a hagyományos magyar értékek – történelmi emlékhelyek, műemlékek, népi kultúra, a hazai táj – oltalmazása, a magyarság szülőföldjéhez fűződő kapcsolatának helyreállítása, a nemzeti összetartozás erősítése, valamint közös múltunk megismerése és feltárása. Ennek érdekében a Kárpát-medence teljes területén tevékenykedünk.

Kérjük, támogassa működésünket! Küldjön adományt bankszámlánkra, hogy értékmentő munkánkat tovább folytathassuk!

Bankszámlaszám: 63200171-11070966

Nemzetközi számlaszámunk (IBAN): HU12 6320 0171 1107 0966 0000 0000

SWIFT-kód: TAKBHUHB

Számlavezető bank neve: Pannon Takarék Bank Zrt.

A Regnum Marianum-templom története

A budapesti Városliget szélén állt Magyarok Nagyasszonya-, közismertebb nevén Regnum Marianum-templom elsősorban szomorú történelme miatt közismert. Fogadalmi templomként közadakozásból, az 1918-1919-es bolsevik önkényuralmi rendszerek bukása iránti hálából, több neves közéleti és egyházi személyiség kezdeményezésére építették fel a Damjanich utca tengelyében. Az 1931-ben felszentelt templomnak már kezdeti éveiben is különleges figyelmet tulajdonítottak. Az ifjúság nevelésével foglalkozó kitűnő lelki közösség működött falai között, amiért a keresztény magyarság egyik kiemelkedő, nemzeti jelentőségű temploma volt. 1951-ben Rákosiék a Felvonulási tér kialakításakor, hogy a monumentális Sztálin szobornak „méltó" hátteret teremtsenek, lerombolták a Szent István országfelajánlására emlékeztető épületet, közösségét pedig internálták, szétzúzták.

Lelki végvár a Damjanich utcában

Az egykori fővárosi Regnum Marianum-templom történetének megismeréséhez meg kell értenünk az 1920-as évek magyar valóságának lelkiállapotát, amit nagymértékben meghatározott az elvesztett és rengeteg véráldozattal járó első világháború, az azt követő bolsevik forradalmak pusztításai és a máig bénítóan ható trianoni országvesztés. A magyarság szellemi-lelki és politikai vezetői a csapdahelyzetből való kitörést választották, amikor fogadalmi templom megépítését határozták el. Ám ez a templom nem pusztán a politika tervezőasztalain született és nem a véletlen hozta létre. Szellemi gyökerei egy Trianon előtt már negyedszázaddal is létező, a nemzet lelki felemelése érdekében a fiatal nemzedék helyes erkölcsi nevelésével foglalkozó katolikus közösséghez nyúlnak vissza.

A Regnum Marianum közösség egy ma is létező, ifjúságneveléssel foglalkozó katolikus szervezet. Elődjét, a Néri Szent Fülöpről elnevezett Philippinumot 1896-ban hozták létre Prohászka Ottokár (1858-1927) nagyhatású teológus, későbbi székesfehérvári püspök tanítványai. A mozgalom életében az első fordulat 1900-ban állt be, amikor Majláth Gusztáv Károly (1864-1940) erdélyi püspök a közösség

számára családi magánvagyonából megvásárolta a VII. kerületi Damjanich utca 50. szám alatti, 1895-ben épült háromemeletes bérházat. A Regnum Marianum (Mária Országa) néven tovább működő papi egyesület elsődleges célja az akkoriban Chicago néven emlegetett, rossz hírű negyed evangelizálása volt. Feladatukba beletartozott a kallódó munkásgyerekek megnyerése, valamint az istentelenség és nemzetköziség ideológiái által fenyegetett ifjúság lelki sorvadásának megakadályozása. A Damjanich utcai házat az alapítók kezdettől fogva végvárnak szánták a romlott erkölcsű világváros lelki gazdagítása céljából.

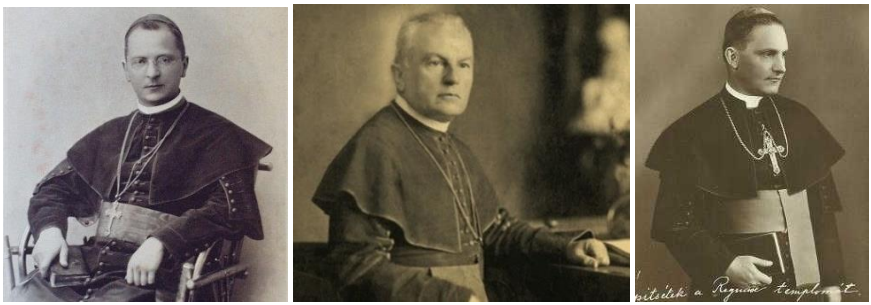

Majláth Gusztáv Károly, Prohászka Ottokár és Shvoy Lajos

A hazai cserkészet megszületésében is kulcsszerepet játszó Regnum Marianum egy lelki mozgalom volt, amely a hitélet akkori válságjelenségeire – így az elvilágiasodásra, a hit elsekélyesedésére – adott választ. Célja a katolikus ifjúság valláserkölcsi életének felélesztése volt, amit a Prohászka Ottokár által kidolgozott új pedagógiai módszerek segítségével és a Mária-kultusz elmélyítésével próbáltak elérni. A névválasztással arra a hagyományra utaltak, hogy Szent István Szűz Mária oltalmába ajánlotta az országot jelképező Szent Koronát. A hit következetes képviseletét tükrözte jelmondatuk is: „Így – vagy sehogy!”

A Regnum Marianum közösség jelvénye

A Damjanich utcában hamarosan pezsgő szellemi légkör alakult ki. A közösség által szervezett kongregációs összejöveteleket több száz diák látogatta. A Regnum Marianum lap- és könyvkiadással is foglalkozott annak

érdekében, hogy minőségi szellemi táplálékkal lássa el a fővárosi tanuló ifjúságot.[1] 1902-ben jelent meg a szervezet hivatalos lapja, a Zászlónk című folyóirat első száma, Prohászka Ottokár programadó vezércikkével. *„Magyar ifjúság! Egy szavam van hozzád: Neked élned, virágoznod, boldogulnod kell; elsorvadnod, elpusztulnod nem szabad. – Igen, élned kell!"* – hirdette a későbbi fehérvári püspök. Néhány év múlva a Zászlónk már több tízezres példányszámban jelent meg, és az ország valamennyi komolyabb középiskolájába eljutott. A történeti valóság kedvéért külön meg kell jegyeznünk, hogy a közvélekedéssel szemben az ifjúsági irodalom műfaját nem a proletárdiktatúra találta fel, a sokak által tudatlanságból visszasírt úttörőmozgalom valójában csak árnyéka volt a világháború előtt működött keresztény szervezeteknek.

1919-ben az esztergomi főegyházmegye a Damjanich utcai kápolna körül plébániát alapított és új, nagyobb templom építéséről döntött.[2] Az erzsébetvárosi plébániáról leválasztott Regnum Marianum egyházközség területe az akkori VI. és VII. kerületekre terjedt ki. Határa 1922-ben az István út tengelye az Aréna (ma: Dózsa György) úttól a Bethlen térig, a Bethlen utca tengelye a Damjanich utcáig és azon át a Bajza utca középvonaláig, ahonnan a Bajza utca középvonala az Andrássy útig, majd az Andrássy út tengelyvonala az Aréna útig s végül innen az Aréna út középvonala az István útig.[3]

„Ezen templom nemcsak egyszerű plébániai templomnak készül, hanem Szent István király ezeréves »Regnum Marianum« gondolatának országos szimbóluma akar lenni, mely éppen a szocialista munkásnegyedben, honnan a kommunizmus romboló munkája megindult, akarja hirdetni Mária országának törhetetlen tradícióit" – olvasható a kalocsai érsek 1925. november 27-i körlevelében, melyben főegyházmegyéje területén az adománygyűjtést támogatólag jóváhagyta.[4] A templomépítő bizottságban olyan nagy neveket találunk, mint Albrecht királyi herceg, dr. Csernoch János hercegprímás, nagybányai Horthy Miklósné fővédnök, báró Skerlecz Iván és dr. Scitovszky Béla elnökök. A templom

[1] Dobszay János: Így – vagy sehogy! Fejezetek a Regnum Marianum életéből, 1991, 25.o.
[2] Dobszay, 37.o.
[3] Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei. 1922. december 22-iki közgyűlés. 613.
[4] Kalocsai Főegyházmegyei Körlevelek, 1925, 45.o.

kapcsán sok személy neve említhető joggal, ám a valódi templomépítő Shvoy Lajos (1878-1968) későbbi székesfehérvári megyéspüspök volt, aki még Amerikába is elutazott, hogy támogatókat szerezzen az ügynek. Az 1901-ben felszentelt pap a Regnum Marianum egyesület igazgatói tisztségét is viselte, majd az új egyházközség első plébánosa lett. 1927-től haláláig Székesfehérvár püspökeként nemcsak a prohászkai hagyományokhoz maradt hű, de a Regnumról sem feledkezett meg. 1944-ben a nyilas uralommal szemben ellenállt, amiért azok Sopronkőhidára internálták, akárcsak Mindszentyt.

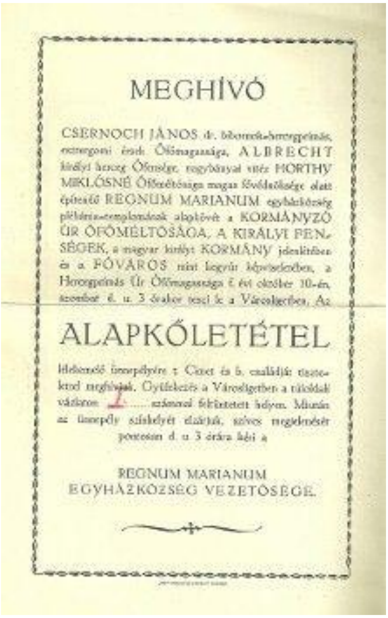

MEGHÍVÓ

CSERNOCH JÁNOS dr. bíboros-hercegprímás, esztergomi érsek Őfőmagassága, ALBRECHT királyi herceg Őfensége, nagybányai vitéz HORTHY MIKLÓSNÉ Őfőméltósága magas fővédnöksége alatt építendő REGNUM MARIANUM egyházközség plébánia-templomának alapkövét a KORMÁNYZÓ ÚR ŐFŐMÉLTÓSÁGA, A KIRÁLYI FENSÉGEK, a magyar királyi KORMÁNY jelenlétében és a FŐVÁROS mint kegyúr képviseletében, a Hercegprímás Úr Őfőmagassága f. évi október 10-én, szombat d. u. 3 órakor teszi le a Városligetben. Az

ALAPKŐLETÉTEL

lélekemelő ünnepélyére a Címet és b. családját tisztelettel meghívjuk. Gyülekezés a Városligetben a túloldali vázlaton I. ......számmal feltüntetett helyen. Miután az ünnepély színhelyét elzárjuk, szíves megjelenését pontosan d. u. 3 órára kéri a

REGNUM MARIANUM
EGYHÁZKÖZSÉG VEZETŐSÉGE.

Balra: meghívó az alapkőletételre, jobbra az egyházközség füzete az épülő templom rajzával

A Regnum Marianum-templom megépítését követően a plébánia és a regnumi közösség sorsa különvált egymástól, de mindvégig együttműködésben maradtak. Ettől kezdve a Damjanich utcai kápolnát Kis-Regnumnak, míg a városligeti templomot Nagy-Regnumnak kezdték nevezni.

Hálából a kommunizmustól való megszabadulásért

A Magyar Távirati Iroda 1924 szeptemberében már arról adott hírt, hogy az egyházközség lelkes plébánosa, Shvoy Lajos önfeláldozó munkájának és a hívek áldozatvállalásának köszönhetően „az egyházközség abba a helyzetbe jutott, hogy rég óhajtott, hívei számarányának megfelelő templomának építkezéséhez hozzáfogjon."[5] A templom számára a városligeti ingatlant a kegyúr, a székesfőváros jelölte ki 1923. december 28-i közgyűlésén. Az 1924-ben hatályba lépett határozat úgy rendelkezett, hogy a közgyűlés „hozzájárul ahhoz, hogy a telkek örökös használata a r. kath. egyház számára biztosíttassék."[6] Az épület tervezőjét tervpályázat útján választották ki, ami szeptember 1-jén zárult le. Az ekkor még csak tervrajzokon létező templom rangját hűen tükrözi, hogy a bíráló bizottságot Orczy Gyula székesfővárosi tanácselnök vezette, további tagjai Scitovszky Béla nemzetgyűlési elnök és báró Skerlecz Iván nyugalmazott horvát bán voltak. A templomépítő bizottság elnökei nem kevésbé jeles személyiségek: Csányi Károly műépítész, az Iparművészeti Múzeum igazgatója, Szőnyi Ottó, a Műemlékek Országos Bizottságának (MOB) előadója, Siklós Árpád műépítész, Shvoy Lajos plébános, Tabódy Tibor világi elnök és Roeszler Ernő, a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Rt. igazgatója.

Az építkezésül választott helyszín azonban nem minden szempontból bizonyult a legalkalmasabbnak. A Városliget eredetileg folyóvíz menti, időszakosan vízzel borított liget volt, amelynek altalaja 4-5 méter mélységben beépítésre alkalmatlan tőzeges lápföld.[7] Ezt a területet hajdanán egy ma már a felszín alatt szivárgó, Kőbánya felől érkező patak öntözte. A templom esetleges későbbi megsüllyedését elkerülendő, a falakat a talajba süllyesztett beton cövekekre építették.[8] Emiatt a templom mintegy három méteres belmagasságú alagsora – amit alacsony

[5] Napi Hírek, 1924. szeptember 16. – 10. kiadás.
[6] Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei. 1923. december 28-iki közgyűlés. 728.
[7] Horusitzky Henrik: A Városligetben épülő „Regnum Marianum" plébániatemplom környékének hidrogeológiai viszonyai. Budapest, 1927. 78.o.
[8] Dobszay, 39.o.

földszintnek is neveztek – átlagosan csak 80 cm-rel ért a talajszint alá, ezért az épület megmagasított földszintjéhez hosszú lépcső vezetett fel.

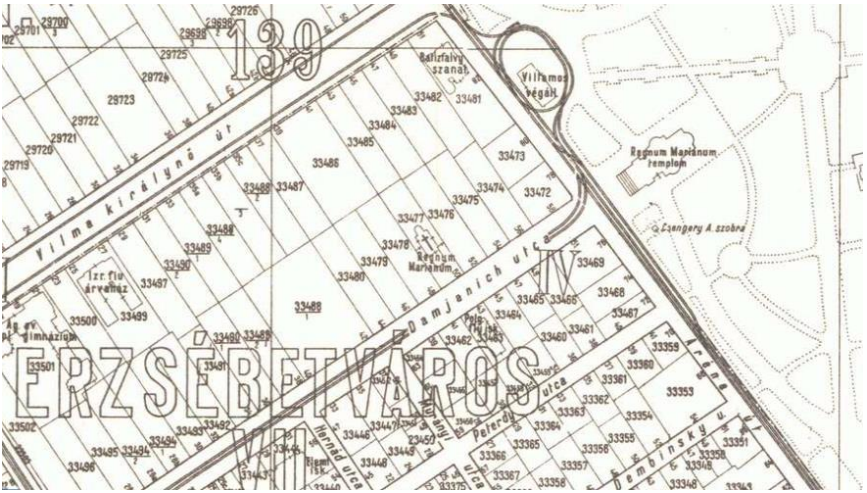

A Regnum Marianum-templom egy 1937-es térképen

A templomépítő bizottság Dr. Kotsis Iván (1889-1980) aradi születésű műegyetemi tanár terve mellett döntött, majd megkezdődött az adománygyűjtés. A hívek adakozása példaértékű volt, amit az is bizonyít, hogy a nagylelkű felajánlásokat látva hamarosan tisztességtelen szándékú szélhámosok is gyűjteni kezdtek az építendő Regnum Marianum javára. 1924. október 13-án a Regnum Marianum Egyházközség a Távirati Irodán keresztül felhívást tett közzé, hogy a hívek ne dőljenek be az ismeretlen csaló magánkezdeményezésének.[9] A gyűjtést jótékonysági hangversennyel is segítették, amit a Zeneakadémia dísztermében rendeztek meg 1924. november 16-án, Csernoch János hercegprímás aranymiséje alkalmából. A rendkívül színvonalas hangversenyen Dohnányi Ernő, Tarnay Lajos és Székelyhidy Ferenc is fellépett.[10]

[9] Napi Hírek, 1924. október 13. – 7. kiadás.
[10] Napi Hírek, 1924. november 14. – 1. kiadás.

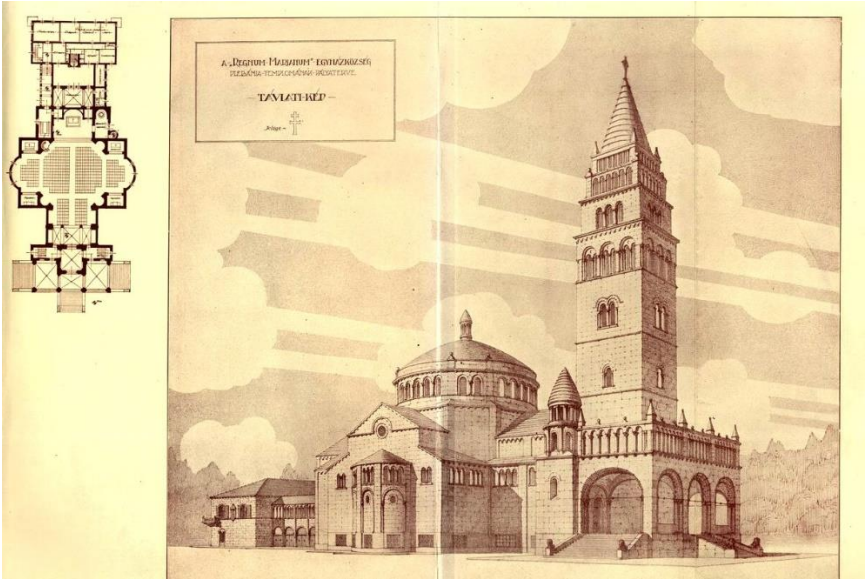

1925. október 10-én nagyszabású társadalmi esemény keretében, a XVII. országos katolikus nagygyűlést megelőzően Csernoch János hercegprímás elhelyezte a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére építendő templom alapkövét. Az ünnepségen a közélet számos kiválósága, így Horthy Miklós kormányzó, Albrecht királyi herceg, a templomépítés fővédnöke és Ripka Ferenc budapesti főpolgármester is jelen volt.[11] Az alapkőletételről csodálatos módon filmfelvétel is készült a Magyar Híradó jóvoltából[12], így ma is megtekinthetjük a fennkölt pillanatot, amint a hercegprímás a kormányzó társaságában elhelyezi a nagy templom első építőelemét. Szerencsére fennmaradt az ünnepély meghívója is. Az alapító okirat világosan utalt arra, hogy a Regnum Marianum fogadalmi templom is egyben: „Hálából a kommunizmustól való megszabadulásért."[13]

[11] Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei. 1925. november 4-iki közgyűlés. 518.
[12] Magyar Híradó, 86. szám. 1925. október.
[13] Dobszay, 39.o.

Az alapkőletételt követően megkezdődött a nagyszabású országos adománygyűjtés.[14] 1926. október 13-án hivatalos budapesti látogatásán Csernoch érsek megszemlélte a Városligetben folyó munkálatokat.[15] Az 1929-ben kitört világgazdasági válság azonban nagymértékben visszavetette a munkálatokat, komoly megpróbáltatás elé állítva ezzel az egyházközséget.

Az alapkőletétel pillanata

A nemzet áldozatkészségének köszönhetően 1931. június 14-én, vasárnap reggel átadták a templomot a hívő közönségnek.[16] A Magna Domina Hungarorumot Serédi Jusztinián hercegprímás szentelte fel. A ceremónia a 210 kg súlyú harang megáldásával kezdődött és szentmisével folytatódott.[17] A gyönyörű harangtorony azonban pénzhiány miatt befejezetlen maradt, és mint tudvalevő, a második világháború és az utána lassanként berendezkedő diktatúra miatt sohasem készülhetett el.

A megépült templom rögvest a közösségi élet helyszínévé vált, amit hűen tükröz, hogy már a felszentelés napján megtartották benne az első esküvőt. Mihály Rózsika tanárnő, Mihály Elek nyugalmazott csendőr alhadnagy leánya itt kötött

[14] Kalocsai Főegyházmegyei Körlevelek, 1925, 45.o.
[15] Esztergom és Vidéke, XLVIII. évf., 83 .szám. 1926. október 17. 2.o.
[16] Esztergom és Vidéke, LII. évf., 48. sz. 1931. június 14. 3.o.
[17] Esztergom és Vidéke, LII. évf., 49. sz. 1931. június 18. 3.o.

házasságot Kurz József müncheni tanárral.[18] A Magna Domina Hungarorum templomban az első főpapi misét Shvoy Lajos 1931. június 18-án csütörtökön celebrálta, aki ekkor már székesfehérvári megyéspüspöki címet viselt.[19]

Képek az épülő Regnumról

Szent István korát idéző templom

A templom hivatalos neve Magna Domina Hungarorum, azaz Magyarok Nagyasszonya volt, de a köznyelv Regnum Marianumként ismerte és ismeri a mai napig. Olyannyira, hogy a korabeli hivatalos tudósításokban, sőt rendőrségi közleményekben is csak közkeletű nevén szerepel. Ennek oka, hogy az épület elválaszthatatlanná vált a regnumos közösségtől, noha a mozgalom nem a városligeti templom falai között működött és jogilag sem tartozott hozzá.

A historizmus jegyében fogant épület jól illeszkedett a Hősök tere és a Városliget akkori építészeti hagyományaihoz. A dél-francia hatású, neoromán stílussal és a centrális elrendezéssel a tervező Szent István korát kívánta visszaidézni, mivel a Regnum Marianum gondolata akkor született meg. A magyarországi Mária-kultusz alapvető fontosságú állomása Szent István országfelajánlása, amit a közjogi hagyomány is megőrzött. Emiatt az épület kupoláját a Szent Korona másolata díszítette, amire a Kárpát-medencében csak három további példa ismert (pozsonyi koronázótemplom, Jászberény, Ipolybalog). A kőfaragómunkákat a süttői

[18] Eger - napilap, 1931. június 14. XLII. évf., 132. szám.
[19] Magyar Országos Tudósító, 1931. június 15. XIII. évf., 132. szám. – 21. kiadás.

illetőségű Áprili Testvérek, Holdampf Sándor utódai készítették haraszti kemény mészkőből.[20] A tetőfedések anyaga vörösréz-bádog volt.[21]

Kétségtelen, hogy a Regnum a többféle stílusban is alkotó Kotsis Iván „akadémikus ízlésű" művei közé tartozott, ezért az építész szakma köreiből sok kritikát kapott. Mai napig fel-felbukkanó „vád" a templommal szemben, hogy állítólag maga az építész sem volt büszke rá, hiszen az a műveiről készített emlékkönyvben még említés szintjén sem szerepel. Ez azonban téves következtetés. Szemtanúk visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy Kotsis Iván mindvégig hű maradt a Regnum Marianumhoz. Édesanyja szobájában függött az épület képe, és gyakran mondogatta, hogy akkor lesz jó világ megint, ha újjáépítik.[22] A kommunista rendszerben a Regnum Marianum-templom nemcsak üldözött szimbólum volt, hanem egyben tabutémának számított. Nem lehetett róla beszélni, sőt fényképek sem jelenhettek meg sehol. Úgy kellett tenni, mintha ez az épület sohasem létezett volna. Ez kézenfekvő magyarázat arra, hogy Kotsis miért mellőzte a hatalmas templomot egyik életrajzi műve összeállításakor.

[20] A magyar ipar almanachja. Budapest, 1929, 354.o.
[21] Kotsis Iván: Épületek és tervek, 1945. 72-73.o.
[22] Vö.: Dr. Plivelic Iván: Az én forradalmam, Budapest, 2011. 71.o.

A világgazdasági válság és a költséges építkezés elhúzódása miatt a közösségnek már nem jutott kellő ereje a templombelső teljes berendezésére, ami csak lassanként valósulhatott meg. Oltárképe, Feszty Masa 1931-ben készített olajfestménye Árpád-házi Szent Erzsébetet ábrázolta.[23] Tudunk egy Szent István vértanút ábrázoló Murillo-festményről is (talán másolat lehetett), melyet Borsos Jenő ajándékozott a plébániatemplomnak. Vágó Gábor (1894-1968) elkészítette 1941-ben Kis Szent Teréz egészalakos szobrát a plébániatemplom részére.[24] A Regnum Marianum új templomában elhelyezendő Fadrusz-feszület javára is szerveztek gyűjtést, amiről képeslap tanúskodik. Összességében azonban elmondható – és ezt a fennmaradt felvételek is megerősítik – hogy a templom belseje viszonylag dísztelen volt.

Belső képek a templomból

Még kevésbé volt díszes a templom alagsora, amit altemplomnak is neveztek. Itt az egyházközség kulturális és jóléti helyiségei sorakoztak, köztük egy nagyobb méretű előadóterem.[25] Az altemplom nem csak a rendszerváltás utáni

[23] Paál László Társaság jubiláris kiállításának katalógusa. A Nemzeti Szalon kiállításainak katalógusai 1933-1934.
[24] Murádin Jenő: Vágó Gábor. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: Studia Historica 2. (Szeged, 1999), 560. o.
[25] Kotsis, 72-73.o.

kezdeményezésekben kapott fontos szerepet: a Vitézi Rend 1934-ben arra tett javaslatot, hogy a régóta tervezett nemzeti pantheon a Regnum Maranum alagsorában valósuljon meg. A Vitézi Rendnek a kegyúri jogot gyakorló székesfőváros számára előterjesztett beadványából[26] számos érdekes, az alagsorra vonatkozó információ tárul elénk. A templom tervezésekor tekintettel voltak arra, hogy a templomhajó alatti hatalmas helyiségekben vallási és kulturális célokat szolgáló előadótermeket rendezhessenek be. A Vitézi Rend kezdeményezéséig erre nem került sor teljes mértékben, hiszen a javaslat a templom használaton kívül álló, befalazott bejáratú helyiségeiről ír. A nemzeti pantheonban Szent László király oltára kapott volna helyet, előtte a Hősök terét ékesítő központi első világháborús emlékmű, a Hősök Emlékköve kicsinyített mását helyezték volna el, alatta egy ismeretlen katona holttestével. A csarnokszerű helyiséget övező folyosót a történelmi Magyarország 63 vármegyéjének emléktáblái díszítették volna örökméccsel. Noha a székesfőváros vezetése a tervet támogatta, az végül mégsem valósult meg, de maga a felvetés jól mutatja, hogy a Regnum Marianum egyháza milyen jelentős szerepet töltött be a keresztény Magyarország életében.

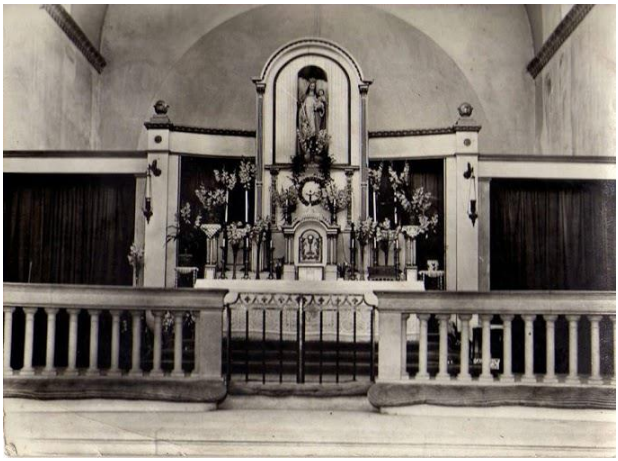

Kép az oltárról

[26] Magyar Országos Tudósító, 1934. február 23. XVI. évf., 44. szám.

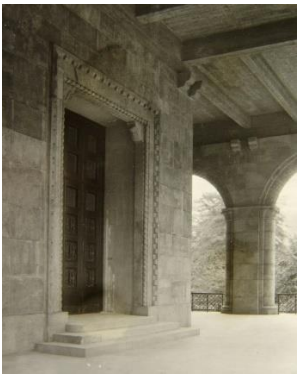
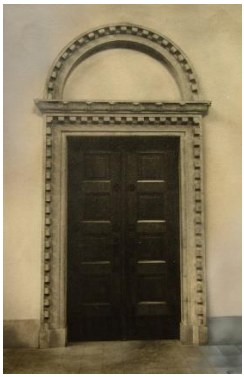

Rombolás és megtorlás

A városligeti Magyarok Nagyasszonya plébániatemplom szerencsésen, kisebb sérülésekkel átvészelte a második világháború borzalmait. Nem így a Majláth Gusztáv Károly adományából épített Damjanich utcai kápolna, a „Kis-Regnum", melyet 1944. július 2-án porig bombázott az amerikai légierő.[27] Egyedül a nagy erdélyi püspök síremléke kerülte el a pusztulást.

A kommunista hatalomátvételt követően nyilvánvalóvá vált, hogy a megszálló szovjet hadsereg által kormányra segített állampárt nem fogja megtűrni az ellenforradalom szimbólumát, a tanácsköztársaság bukása iránti hála jegyében közadakozásból megépített Regnum Marianumot. Mivel a templom a háborút különösebb károk nélkül túlélte, ez nem szolgálhatott ürügyül, mint oly sok más esetben, amikor a múlt emlékeit kellett eltörölni (budavári Királyi Palota, volt Helyőrségi templom). A Rákosi-rendszer ezért városrendezési okokra hivatkozással döntött a nagy templom eltávolításáról: az egykori Aréna út kiszélesítésével a proletárdiktatúrát dicsőítő népünnepélyek számára alkalmas felvonulási teret terveztek ide, aminek útjában állt több, meglévő épület.

A Felvonulási téren kapott helyet a véreskezű szovjet diktátor, a Rákosi-korszakban példaképnek tartott Sztálin nyolcméteres szobra. A kelet-európai kommunista bábállamok között valóságos versengés folyt, hogy ki állítja fel a szovjet diktátor

[27] Dobszay, 70.o.

legméltóbb szobrát. Nyilvánvaló volt, hogy egy templom nem adhat hátteret a „népek bölcs tanítómestere" bronzalakjának, ezért a Felvonulási tér kiépítése kapcsán a Regnum Marianumot bontásra ítélték. Ez azonban részben ürügy volt, ha figyelembe vesszük, hogy a szobor helyszínének kiválasztása nem lehetett véletlenszerű. Az 1918-19-es bolsevik uralom bukása iránti hálából épített templom kezdettől fogva szálka volt a kommunisták szemében, amelynek falai között ráadásul kiváló – „reakciós" – közösség működött, ezért mindent megtettek annak érdekében, hogy mielőbb elpusztítsák. Ebben is Moszkvát másolták, ahol Sztálin 1931-ben a Megváltó Krisztus-székesegyházat porig romboltatta.

Ahogy a párizsi rádió a Sztálin-szobor felállítására emlékezve 1956. március 26-i adásában fogalmazott: „… kettős előnye volt a sztálinista kormány szempontjából. Egyrészt szép helyet találtak az aktív és élő, nagyon is élő diktátor szobra számára s ugyanakkor eltettek az útból egy templomot, amelynek a neve is kellemetlenül idézte a sztálinisták emlékezetébe, hogy ezer évvel ezelőtt Szent István király a Boldogasszonynak ajánlotta fel Magyarországot." Nem feledhetjük, hogy a Gellért-hegyi pálos sziklatemplom bezárása mellett ez volt az egyházüldözés egyik fontos, szimbolikus állomása.

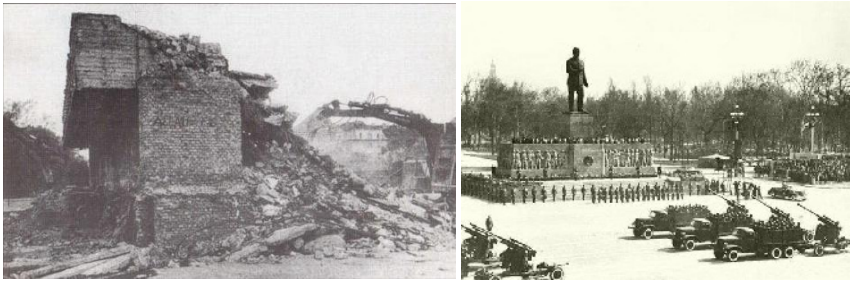

Balra a Regnum lerombolása, jobbra a Sztálin-szobor

A Regnum Marianum-templom elpusztításáról hozott döntés érzékenyen érintette a regnumos atyákat, akik a bombatámadásban elveszett Damjanich utcai kápolna után istenháza nélkül maradtak. Fennmaradt visszaemlékezésekben, hogy egy zárt megbeszélésen állítólag heves szópárbajt vívott a bebörtönzött Mindszentyt helyettesítő Hamvas Endre püspök Marosán Györggyel, aki végül arra tett ígéretet, hogy felépítenek egy másik templomot és a bontási anyagot is

magukkal vihetik.[28] Erre azonban 1951-ben nem kerülhetett sor, mivel Marosán elvtárs csak 1950-ig viselt miniszteri tisztséget[29], utána belső hatalmi leszámolás eredményeként börtönbe került.

A kommunisták nem engedtek: a Regnumot az egyháznak ki kellett ürítenie. Az utolsó vasárnapon nagy tömegben összesereglett hívek a mise után sem akarták elhagyni templomukat, ám hiába.[30] Jellemző a korszak kommunistáinak harcos internacionalizmusára, hogy nem csak Istent, de magyarságukat is megtagadták: elsőként a kupolára másztak fel és bontócsákánnyal szétverték a Szent Koronát. E jelképes gonosztettet követően kezdődött csak meg a tulajdonképpeni bontás, ami azonban – az épület vasbeton szerkezete miatt – nem járt sikerrel. Ezért a templomot belülről fával aládúcolták, a teherhordó szerkezetet elvékonyították, majd a faácsolatot felgyújtották. A kiégett épület még ettől sem dőlt össze, de megroppantotta a hatalmas vasbeton kupolát.[31] Az életveszélyessé vált terepen a bontást nem lehetett folytatni, ezért fel kellett robbantani a templomot, amit a visszaemlékezések szerint a szovjet hadsereg ukrán katonái végeztek el.

Esküvő a Regnum Marianumban – még a békeidőkben…

A lerombolás pontos időpontját illetően eltérő napok ismertek. A templom újjáépítéséért élete végéig küzdő Keglevich István atya minden év szeptember 12-

[28] Dobszay, 79.o.
[29] allamszocializmus.lapunk.hu (Hozzáférés: 2017. márc. 3.)
[30] Dobszay, 79.o.
[31] Dobszay, 79.o.

én mutatott be hálaadó szentmisét a helyszínen.[32] 1951. szeptember 12. egy szerdai nap volt. Mivel Keglevich atya jól ismerte a Regnum Marianum történetét, álláspontját hitelesnek kell elfogadnunk, szemben az egyéb, különféle augusztusi-szeptemberi dátumokkal. Annyi azonban bizonyos, hogy Isten házának elpusztítása nem egyetlen nap alatt ment végbe. Jandik József volt házfőnök 1951. december 14-én kelt leveléből kiderül, hogy még novemberben is tartott a rombolás. „Minden nap robbantották a templomot és azt hallani nemcsak fizikailag volt szomorú és rossz, hanem főleg lelkileg."[33] A törmelékek elhordásában – hogy a megaláztatás a lehető legnagyobb legyen – főiskolás keresztény diákoknak is részt kellett venniük.[34] A templom belső berendezései közül padsorait a terézvárosi Szent Család-templom fogadta be, kisharangja jelenleg a Somogyapátihoz tartozó Dióspusztán teljesít szolgálatot.

A törmelékeket az altemplomba dolgozták bele, de szemtanúk visszaemlékezései szerint a maradványokból építették a XIV. kerületi teniszpálya lelátó dombját az Egressy út és a Mogyoródi út között. Állítólag egyetlen pillércsonkot nem tudtak eltüntetni, ami később – az 1969-ben felállított – tanácsköztársaság-emlékmű talapzata lett. Ez a vasbeton-falmaradvány ma is ott áll, közvetlenül a Regnum Marianum-emlékkereszt tövében.[35] A földméréssel foglalkozó Nivellum Kft. 2015-ben elkészítette az egykori templom helyszínrajzát, ami szerint a vasbeton talapzat kívül esik az eredeti alaprajzon. A kérdést úgy tűnik, csak a maradványok feltárása tudná megnyugtatóan rendezni.

Miután a Regnumot és néhány más épületet – így a városligeti színházat – eltüntették, 1951. december 16-án több tízezres kivezényelt tömeg jelenlétében felavatták Sztálin szobrát, amely a tribünnel együtt 18 méter magas volt. A Felvonulási tér teljes mértékben – és máig hatóan – átalakította a Városliget környékének arculatát. A Regnummal szemközti városrész, a Dózsa György út és a

[32] Különös mise egy fal nélküli templomban. Új Ember, 1999. szeptember 16., 12. old.
[33] Jandik József volt házfőnök levele Krywald Ottónak, 1951. dec. 14. In: Dobszay, 84.o.
[34] Vincze János. Regnum Marianum szimbólum – Határok nélküli nemzeti tanoda. XXI. század, 2014, 94.o.
[35] Dobszay, 80.o.

Városligeti (akkor Majakovszkij) fasor kommunista szakszervezeti negyeddé vált.[36] A moszkvai diktátor 70. születésnapja tiszteletére 70-es számmal megindult a fővárosi trolibusz közlekedés. A járat útvonalát úgy alakították ki, hogy az pontosan az egykori templomhajó fölött haladjon át minden alkalommal, ami ma sincs másként.

A közhiedelemmel ellentétben Sztálin gigantikus szobra a május elsejei felvonulások dísztribünjével nem a templom helyére került, hanem a Városligeti fasor tengelyében állították fel, ahová eredetileg Madáchnak szántak emléket.[37] Nem meglepő, hogy a népnyúzó diktatúra gigászi emlékműve volt 1956-ban az egyik első számú szimbolikus kérdés, amelyet a felkelő magyar nép megoldott: október 23-án este fél tíz körül a tüntetők ledöntötték a gyűlölt szobrot.

Balra a 70-es trolibusz, amint épp az alapok fölött áthalad (kép: szoborlap.hu) – Jobbra a zuglói teniszpálya lelátódombja

A templom elpusztítása azért is okozott nagy fájdalmat a híveknek, mivel azt a közösség adományaiból építették. A Marosán által tett ígéreteket a pártállam emberei nem tartották meg, kárpótlásul mindössze egy dohos pincehelyiséget kaptak 1957-ben a régi regnumos házzal szomszédos épületben, a Damjanich utca 52-ben.[38] A hívek munkájából ideiglenes kápolnává alakított 162 négyzetméteres

[36] Preisich Gábor: Budapest arculatának változása az utolsó fél évszázadban. In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára (Művészettörténet - műemlékvédelem 6. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1994), 489.o.
[37] A Sztálin-szobrok története. BBC, 1956. március 21. – In: Szigorúan Bizalmas, 1956. március. 35.o.
[38] Dobszay, 89-90.o.

helyiség a rendszerváltás utánig, a régi regnumos ház egyházi tulajdonba való visszaadásáig működött. Jelenleg borászati szaküzletnek ad otthont.

A regnumos atyákra a templom lebontása után még hosszú szenvedések vártak. A Damjanich utca 50. szám alatti házukat 1951 novemberében végleg el kellett hagyniuk, és mozgalmuk „földalatti" működésre kényszerült. Majláth Gusztáv Károly földi maradványait az éj leple alatt, titokban menekítették át a belvárosi egyetemi templomba.[39] A hitüket soha el nem veszítő papokat a kommunisták veszélyesnek ítélték, ezért több ízben is koncepciós perbe fogták őket. Ezek voltak a hírhedt regnumi perek[40], a korszak koncepciós eljárásainak ékes példái. Az első Regnum Marianum-pert 1961-ben, a másodikat 1965-ben, míg a harmadikat 1971-ben rendezték meg. A koholt vádak alapján összesen 74 év szabadságvesztésre ítélték a regnumos atyákat, noha valójában semmilyen bűncselekményt nem követtek el. Az utolsó regnumos papok csak 1974-ben szabadultak Kádár börtönéből.[41]

Az ideiglenes kápolna ma borászati szaküzletnek ad otthont

A kommunisták Városligetben vívott szimbolikus harca ezzel még korántsem tért nyugvópontra. 1969-ben, a tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulóján felavatták az első magyarországi proletárdiktatúra emlékművét, Kiss István alkotását, amely Berény Róbert festő közismert munkásmozgalmi ihletésű 1919-es, az ordító proletárt ábrázoló Fegyverbe! Fegyverbe! című plakátja alapján

[39] Dobszay, 85.o.
[40] Magyar Katolikus Lexikon, regnumi perek (szócikk)
[41] Dobszay, 135.o.

készült. A helyszínválasztás nagyon erős szimbolikus üzenet volt a Kádár-rendszer részéről. Ahogy az alkotó a kompozíciót ismertette: „rohamléptű vöröskatona, kezében jelképes lobogóval szimbolizálja a forradalom gondolatát, a proletáriátus erejét."[42] A nép által „Rohanó Tolvaj" névre keresztelt nyolcméteres bronzalak három méter magas talapzatát – amely egyes visszaemlékezések szerint a Regnum Marianum-templom falainak utolsó felszín feletti maradványa – Hofer Miklós tervezte. A rendszerváltás után, 1992-ben Keglevich István atya és köre kezdeményezésére ezt az önkényuralmi jelképet elszállították és a mögötte lévő zászlórudakról a vöröscsillagokat levették. Jelenleg a nagytétényi szoborparkban található.

A plakát és a szobor: a Rohanó Tolvaj

A templom utóélete

A templom olyan nagy hatással volt a székesfőváros katolikus-keresztény közösségére, hogy mindössze húszéves fennállása ellenére mély nyomot hagyott a hívek emlékezetében. Esküvők és keresztelők kedvelt színhelye volt, sőt számos jeles közéleti személyiség – akadémikus, neves orvos, tisztségviselő – lelki üdvéért mutattak be engesztelő szentmiseáldozatot a Regnumban.

Elsőként az '56-osok kezdeményezték újjáépítését. Az Obersovszky Gyula által a forradalom alatt megalapított Igazság című lap november 2-i számában olvasható, hogy dr. Tóth János, a Regnum utolsó plébánosa – aki Mindszenty bíboros

[42] Dolgozók Lapja, 1969. január 22. (24. évfolyam, 17. szám)

segítőtársa volt rabsága idején – tervbe vette, hogy „régi helyén, eredeti formájában" a templomot újból felépítik. A kezdeményezést az eredetileg 1947 nyarán alakult, dr. Varga Endre által vezetett Katolikus Néppárt karolta fel, akik országos gyűjtést indítottak a Nagy Imre-kormány belügyminisztere – Münnich Ferenc – hozzájárulásával, hogy az eredeti helyszínen ismét álljon a Magyarok Nagyasszonyának szentelt istenháza.[43] „Építeni akarunk. Fegyelmezett munkára szólítva mindenkit. A belügyminisztertől engedélyt kaptunk a zsarnokság idején lerombolt Regnum Marianum templomának újjáépítéséhez országos gyűjtés megindítására." – nyilatkozta dr. Varga Endre elnök a Kossuth Rádió 1956. november 1-jei hírműsorában. A kezdeményezés azonban nem válhatott valóra, mivel négy nappal később a szovjet tankok vérbe tiporták a magyar forradalmat. Később az emigrációba kényszerült Mindszenty József még megpróbált közbenjárni a templom újjáépítése érdekében. 1965-ben egy levelében[44] írta: *„… nyomás alá lehetne helyezni a rezsimet: vagy–vagy. Újjáépíti-e a templomot, vagy más módon fogjuk rá kényszeríteni?"* Ahogy fogalmazott: *„A Nyugat tudni fogja, hogy egy művészi, impozáns templomot romboltak le, részben azért, hogy Sztálin túlméretezett szobrát állítsák föl a Kádár és „minisztere" által ezerszer elítélt személyi kultusz jegyében."*

A Regnum Marianum-emlékhely napjainkban

[43] 1956 és a politikai pártok. Válogatott dokumentumok. (Szerk.: Vida István) Budapest, 1998. 442.o.
[44] Mindszenty bíborosnak a Regnum Marianum templom újjáépítése ügyében a Vatikánba küldött levele, 1965. május 6.

1989-ben a római katolikus egyházvezetés a Regnum Marianum-templom újbóli megépítéséről döntött. A püspöki kar kezdeményezése azonban elvetette az eredeti helyszínen történő rekonstrukciót, „városrendezési szempontok miatt”, ezért új helyszínen és új tervek alapján kezdődhetett meg a templomépítés.[45] Így esett a választás Zugló (XIV. kerület) külső, családi házas övezetére, a Zoborhegy térre, ahol nem volt korábban templom. A valódi ok azonban nyilvánvalóan politikai volt: a Regnum Marianum kényes kérdésnek számított az utódpárt és a régi békepapi mozgalom örökösei számára, ezért a rekonstrukció a rendszerváltás éveiben fel sem merülhetett. Egy év múlva, 1990-ben Hajnal György atya megkezdte működését, és a taxisblokád alatt jelképesen meg is indult az építkezés.[46] Az új templom Illés-Kreutzer Attila Münchenben élő építész tervei alapján valósult meg. A tényleges építkezés 1995 júniusában kezdődött, és alig egy év múltán, 1996. október 6-án Paskai László bíboros, esztergom-budapesti érsek megáldotta az új templomot.[47] Az egyhajós templom 38 méter hosszú és 20 méter széles, a kupolaterem a Szent Koronát idézi. Az épület helytörténeti kiállításnak is otthont ad, ahol az 1951-ben lerombolt templom néhány maradványát őrzik.

Az új Regnum Marianum-templom a Zoborhegy téren (képek: regnumzobor.hu)

A rendszerváltás körül civil részről is felmerült a Regnum Marianum-templom újjáépítésének gondolata. A mozgalom élére az egykori regnumos pap, a kommunista rendszer üldözöttje, gróf Keglevich István (1929-2000) állt, aki élete

[45] Épül a Regnum Marianum tetőszerkezete. Petőfi Népe, 1992/2. szám
[46] P. Horváth Gábor szerk.: Regnum Marianum, [évszám nélkül], 8.o.
[47] P. Horváth Gábor, 13.o.

végéig kitartóan képviselte a rekonstrukció gondolatát. Regnumi tevékenységei miatt 1961 és 1971 között összesen 80 hónapot töltött Kádár börtönében.[48] A fogadalmi templom eredeti helyszínen való újbóli felépítése azonban nem valósult meg, akaratát nem tudta a római katolikus egyházvezetésen keresztülvinni.[49] Munkássága azonban mégsem bizonyult hiábavalónak. A Rohanó Tolvaj eltávolítását követően keresztet állított és emlékhelyet hozott létre a romok felett, szabadtéri engesztelő szentmiséit ezrek látogatták, mozgalma pedig sikeresen életben tartotta az akkor már ötven esztendeje lerombolt Regnum Marianum kultuszát. Legutoljára 2011-ben merült fel a Rákosi által eltüntetett templom újjáépítése, egyenesen kormányzati körökből.[50] Ezt nem sokkal később a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia titkárságának közleményében lényegében visszautasította, utalva a Zoborhegy téren megvalósult templomra, hozzátéve, hogy a visszaépítésre vonatkozó javaslatok szerintük „nem feltétlenül szolgálják a magyarság ügyét."[51]

A néhai templomrombolók utódai ma is közöttünk élnek, amit jól példáznak azok a vallási jelképek meggyalázásától sem tartózkodó kirohanások, amelyeket a keresztény közösségnek a rendszerváltás óta el kellett viselnie. Ezek közül a legemlékezetesebb volt, amikor öt balliberális fiatal – a fővárosi Berzsenyi Dániel Gimnázium végzős diákjai – 2000. november 1-jén, mindenszentekkor elfűrészelte és ledöntötte a Regnum Marianum-templom emlékére állított fakeresztet.[52] A talapzatra vöröscsillagot rajzoltak, és ráírták: „Budapesti Felszabadító Gárda."[53]

A másodfokon eljáró Fővárosi Bíróság garázdaságban és tiltott önkényuralmi jelkép használatában kimondta az elkövetők bűnösségét, akiket tettükért felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt. November 4-én délben közadakozásból újból felállították a keresztet, másnap a felszentelésén nagy tömeg vett részt. A

[48] Vincze, 17-18.o.
[49] Vincze, 22.o.
[50] Az '56-os emlékművet lebontaná, helyére visszaépítené a Regnum Marianum-templomot Szőcs Géza kulturális államtitkár. Origo, 2011. febr. 15. http://www.origo.hu/kultura/20110215-az-56osok-teren-akar-muzeumi-negyedet-a-kormany.html
[51] MKPK titkárságának közleménye: http://uj.katolikus.hu/cikk.php?h=1601 Utolsó letöltés ideje: 2017. márc. 3.
[52] Elítélt keresztdöntők – Magyar Nemzet, http://mno.hu/migr_1834/elitelt-keresztdontok-782654
[53] Vincze, 29.o.

vallási emlékhelyet meggyalázó elkövetők egyike, Léderer Sándor ma a Norvég Alap és a Soros-alapítvány által is támogatott „korrupciófigyelő weboldal" vezetőjeként a civil társadalom nevében szokott nyilatkozatokat adni. Apja, Léderer Pál a Népszabadság külpolitikai rovatvezetője volt.

Méltó emlékhely épüljön!

A Regnum Marianum-templom eredeti helyszíne továbbra is a főváros vérző sebhelye: ma parkoló és a 70-es trolibusz útvonala vezet át rajta. A rendezetlen tér, az 1919-es proletárdiktatúra emlékművének torzója arra utal, hogy a városligeti templomrombolás máig feldolgozatlan trauma a keresztény magyar társadalomban. Látva azt, hogy az egykori templomot már nem lehet újjáépíteni, felvetődött egy történelmi emlékhely kialakítása. 2006-ban két kiváló magyar építész, az organikus stílusban alkotó Makovecz Imre (1935-2011) és Csete György (1937-2016) terveztek élő kiállítóteret az altemplom maradványainak bevonásával.

A Magyar Patrióták Közössége megemlékezése 2014-ben

A 2014-ben létrejött Magyar Patrióták Közössége megalakulása óta szorgalmazza méltó emlékhely kialakítását. A kormány részéről ígéret hangzott el arra nézve, hogy a Városliget átalakítása keretében meg fogják építeni a Regnum Marianum-templom emlékhelyét. Ennek mindenképpen meg kell történnie, de az emlékezés nem merülhet ki a szimbólumok használatában. Vállalni kell azokat az értékeket, amiket a Regnum alapítói képviseltek, akik a keresztény ifjúság szociális és lelki felkarolásában, lelki és testi pallérozásában, a társadalom vezetésére rátermett

nemzedék kinevelésében látták hazánk fényesebb jövőjét. Nézeteik helyességét és nevelési programjuk halasztást nem tűrő fontosságát az idő mindenképpen igazolta, arról azonban nem tehetnek, hogy Magyarországot negyvenöt évre megszállta a Szovjetunió.

A Városligetet érintő teljeskörű átalakítás új esélyt ad a magyarság számára, hogy a Regnum Marianum-templom hűlt helye végre ne egy fájó heg legyen a főváros jelentős turisztikai övezetében, hanem jövőbe mutató, a fiatal nemzedék gondolkodását befolyásolni képes, közös cselekvésre és társadalmi felelősségvállalásra ösztönző emlékezőhely. Az általunk javasolt, térszint feletti emlékműből és földalatti kiállítótérből álló Regnum Marianum Emlékhely hitelesen bemutatná az egyházüldözés korszakát, lehetővé téve, hogy a helyszínre zarándokoló magyar középiskolások rendkívüli történelemórák keretében ismerjék meg a bolsevizmus valós arcát és azokat a nemzeti értékeket – istenhitet, hazaszeretetet, családközpontúságot – amiket a pártállam el akart venni az emberektől.

***

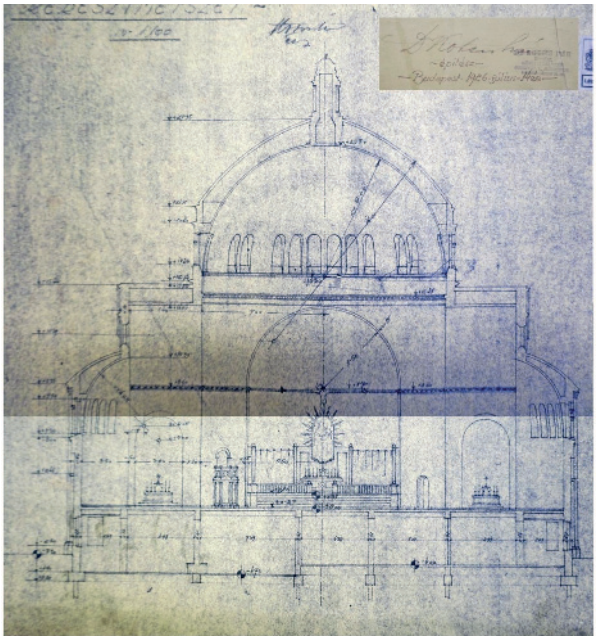

A Regnum Marianum-templom keresztmetszeti tervrajza

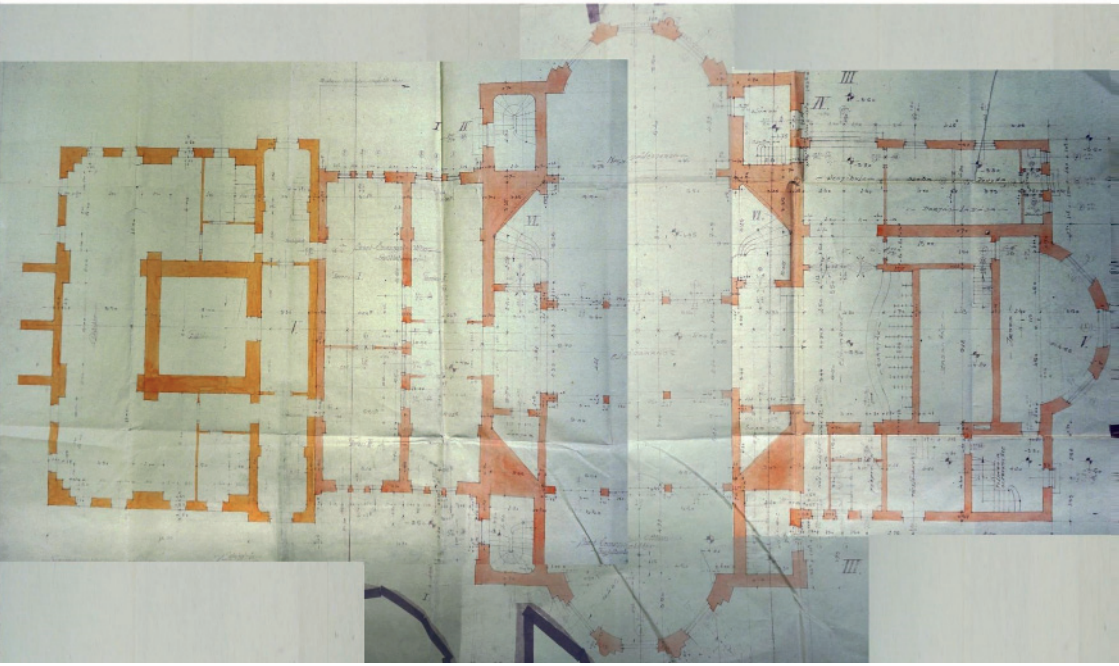

Az alagsor alaprajza

INRI